

Natuur- en Vogelwacht Vijfheerenlanden

Plantenwerkgroep

Inventarisatie De Luistenbuul (Zuid-Hollands Landschap) in 2024-2025

Schoonrewoerd, 24 juli 2025

Inleiding

In overleg met Michael Moerman en René Garskamp van het Zuid-Hollands Landschap heeft de plantenwerkgroep van de Natuur- en Vogelwacht Vijfheerenlanden in 2024 het stroomdalgrasland in perceel 'Luistenbuul' geïnventariseerd. In 2025 zijn nog enkele aanvullende waarnemingen gedaan.

Korte geschiedenis van de Luistenbuul

'Luistenbuul' is een verbastering van de naam van een vroegere eigenaar, Luys ten Buil, die hier eind 18de eeuw een kolenbrandersoven exploiteerde.

Het stroomdalgrasland ligt langs de linkeroever van de Lek in de Kersbergsche en Achthovensche Uiterwaarden. Direct langs de rivier ligt een ongeveer 100 m brede oeverwal met een bodem van grof kalkrijk zand, de standplaats van het droge stroomdalgrasland. Verder bij de Lek vandaan, in de richting van de dijk, neemt de maaiveldhoogte af en is de bodem vochtiger en zaveliger.

Kort na de Tweede Wereldoorlog werd in het perceel paardenhoeftklaver ontdekt, die hier lang zijn enige bestendige Nederlandse groeiplaats had. Verder stonden er o.a. veldsalie, rode bremraap, kleine ruit, zacht vetkruid, moeslook, bieslook, gewone agrimonie, grote tijm, ruig viooltje, kleine pimpernel, smal fakkelgras, zachte haver, handjesgras, sikkelklaver, geel walstro en nog andere planten van droog stroomdalgrasland, zoals de pas later herkende mossen cilindermos, smaragdmos en sparrenmos. Ook groeiden er soorten die niet speciaal aan droog stroomdalgrasland gebonden zijn, maar wel zeldzaam, waaronder harlekijn, geelhartje en bevertjes. De vegetatiesamenstelling in de jaren 1943-1991 is goed bekend doordat er vegetatieopnamen zijn gemaakt door onder anderen J.A.F. Cohen Stuart, V. Westhoff en E.J. Weeda.

In de jaren '60 van de vorige eeuw is in het perceel – vooral ten behoeve van de populatie paardenhoeftklaver – een klein natuurreservaat gesticht, dat de bodem en wanden van een grote zandkuil omvatte plus een strook ten noorden daarvan. In de jaren '80 werd het reservaatje aan de west- en noordzijde van de kuil vergroot. De pachter en beheerder was destijds het Staatsbosbeheer. Het reservaatje bleek echter te klein om alle populaties stroomdalplanten in stand te houden. Nabeweiden was niet goed mogelijk, rondom werd de uiterwaard bemest en soms beregend. Tussen 2007 en 2010 is het grasland rondom het reservaatje door de toenmalige eigenaar gescheurd en omgezet in maïsakker, waardoor het beheer nog problematischer werd.

In 2016 wist het Zuid-Hollands Landschap het perceel aan te kopen. Op de voormalige maïsakker is een verschrallingsbeheer ingezet door te hooien en niet meer te bemesten, na inzaaien met Italiaans raaigras (een kortlevend gras). Het maaisel van het oude, soortenrijke stroomdalgraslandje wordt sinds 2016 verspreid over de ingezaaide voormalige akker, in de hoop de populaties stroomdalplanten te versterken en op de hele zandige oeverwal weer soortenrijk droog stroomdalgrasland te ontwikkelen.

Ten tijde van de aankoop in 2016 huisde in het oude stroomdalgrasland al een konijnenpopulatie. De konijnen brachten plaatselijk kalkrijk zand omhoog, wat gunstig is voor de pioniers onder de stroomdalplanten. Gedurende de afgelopen negen jaar is de konijnenpopulatie echter zeer sterk gegroeid, waardoor de voordelen niet meer opwegen tegen de nadelen. Grote delen van het oude reservaat bestaan nu uit kaal zand, doorspekt met ingangen van de konijnenburcht, die inmiddels een van de grootste van het land moet zijn. Sommige kleine populaties stroomdalplanten zijn door de konijngraverij verdwenen of sterk gekrompen. In 2025 leek de konijnenpopulatie echter sterk afgenomen als gevolg van ziekte.

Werkwijze

We hebben de Luistenbuul op twee manieren onderzocht:

1. Er zijn twee Tansley-opnamen gemaakt op de hoge oeverwal langs de Lek. Zie Kaart 1 hieronder. De kleinste opname omvat het oude deel van het terrein (inclusief de kuil), dat nooit is omgezet in maïsakker. De grootste opname is van het deel op de oeverwal dat wel maïsakker is geweest. Om de soortenlijsten zo compleet mogelijk te krijgen, hebben we twee bezoeken afgelegd: op 20 april 2024 zochten we vooral naar vroege soorten, zoals de winterannuellen, op 30 mei 2024 is vooral naar overblijvende planten gezocht. In 2025 zijn enkele aanvullende waarnemingen gedaan.
2. Aanvullend heeft werkgroeplid Dick Kerkhof op enkele dagdelen indicatieve plantensoorten met GPS ingemeten. Dit is in het hele perceel gedaan, ook in het lagere deel dicht bij de Lekdijk. De verspreidingskaartjes zijn opgenomen in Bijlage 1.

Kaart 1. De proefvlakken behorend bij de twee Tansley-opnamen.

Tansley-schaal

d = dominant (overheersend)

a = abundant (mede aspectbepalend)

f = frequent (veel, maar niet aspectbepalend)

o = occasional (hier en daar)

r = rare (schaars)

s = sporadic (zeer weinig)

l = locally (plaatselijk, in combinatie met ander symbool)

od = occasional, locally dominant; fa = frequent, locally abundant; et cetera

Tabel 1. Tansley-opnamen Luistenbuul. Vervolg op de pagina's hierna.

Luistenbuul	oude deel	nieuwe deel	Rode Lijstsoort
Alleen in oude deel gezien			
Achillea millefolium	f		Duizendblad
Amaranthus retroflexus	of		Papegaaienkruid
Anacamptis pyramidalis	s		Honskruid één exemplaar
Arctium lappa	r		Grote klit
Briza media	s		Bevertjes zeer sterk afgenomen, maar mogelijk afgevreten
Bryum species	lf		Knikmos (G)
Cerastium semidecandrum	r		Zandhoornbloem
Datura stramonium	o		Doornappel
Entodon concinnus	lf		Cilindermos sterk afgenomen, op veel oude groeiplaatsen nu kaal zand
Equisetum arvense	o		Heermoes
Galium aparine	s		Kleefkruid
Heracleum sphondylium s. sphondylium	r		Gewone berenklaauw
Homalothecium lutescens	lf		Smaragdmos sterk afgenomen, op veel oude groeiplaatsen nu kaal zand
Koeleria macrantha	la		Smal fakkelgras nog veel aanwezig ten noorden van de kuil (waarneming 2025)
Lolium perenne	o		Engels raaigras
Luzula campestris	o		Gewone veldbies
Lysimachia nummularia	s		Penningkruid
Medicago falcata	la		Sikkelklaver
Medicago lupulina	la		Hopklaver
Orobanche lutea	r		Rode bremraap minder bloeistengels dan in voorgaande jaren
Plagiomnium affine	lf		Rond boogsterrenmos
Poterium sanguisorba s. sanguisorba	lf		Kleine pimpernel
Rhytiadelphus squarrosus	r		Gewoon haakmos
Rumex acetosa	r		Veldzuring
Rumex crispus	s		Krulzuring
Sedum acre	la		Muurpeper
Thymus pulegioides	s		Grote tijm populatie was al heel klein, nog op twee plekjes gezien
Trifolium repens	r		Witte klaver
Urtica urens	od		Kleine brandnetel

Conclusies

- Enkele soorten hebben zich duidelijk uitgebreid naar de voormalige maïsakker, waaronder veldsalie, gewone margriet, geoorde zuring, knolboterbloem, gewoon reukgras, goudhaver en zachte haver.
- Andere planten van droog stroomdalgrasland, zoals geel walstro, akkerhoornbloem en handjesgras, hebben nog maar weinig vorderingen gemaakt.
- De belangrijke soorten bevertjes, sikkelklaver, kleine pimpernel, grote tijm, smal fakkelgras, rode bremraap, cilindermos en smaragdmos lijken tot dusver beperkt tot de weinige delen van de oude Luistenbuul waarin nog enige vegetatie over is. Voor grote tijm en bevertjes is de toestand zeer precair.
- Acht Rode Lijstsoorten hebben we niet meer kunnen vinden. Sommige zijn al decennia weg.
- Sommige soorten bloeien pas laat (zoals sikkelklaver en handjesgras), waardoor er bij het hooien geen zaden van verzameld zullen zijn.
- Langs de Lek zijn gewone agrimonie, moeslook en kruisbladwalstro verschenen. Zacht vetkruid kan ook aanspoelen.
- Het terrein zou tot in de winter nabeweid moeten worden, veel planten worden door vee verspreid.

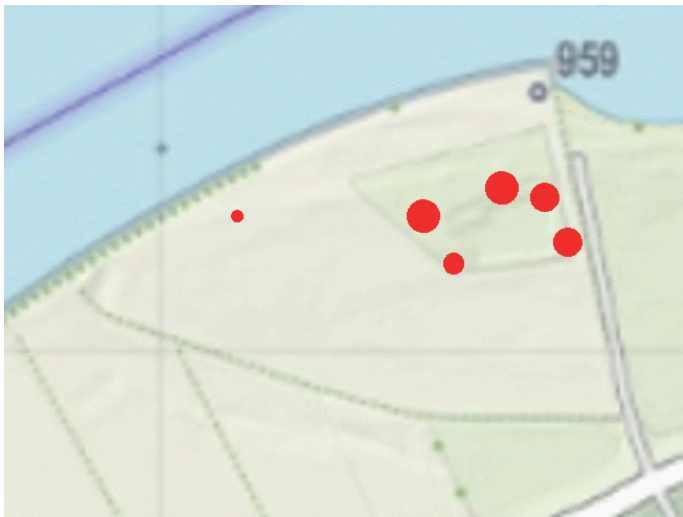
In oude deel en in voormalige maïsakker			
<i>Arrhenatherum elatius s. elatius</i>	fa	f	Gewone glanshaver
<i>Allium vineale</i>	r	lf	Kraailook
<i>Anthoxanthum odoratum</i>	f	f	Gewoon reukgras
<i>Arenaria serpyllifolia</i>	r	r	Gewone zandmuur
<i>Avenula pubescens</i>	o	of	Zachte haver
<i>Bellis perennis</i>	r	o	Madeliefje
<i>Brachythecium rutabulum</i>	lf	f	Gewoon dikkopmos
<i>Bromus hordeaceus s. hordeaceus</i>	o	fa	Zachte dravik s.s.
<i>Cardamine hirsuta</i>	s	o	Kleine veldkers
<i>Cardamine pratensis</i>	r	s	Pinksterbloem
<i>Carex hirta</i>	of	r	Ruige zegge
<i>Centaurea jacea</i>	o	r	Knoopkruid
<i>Cerastium arvense</i>	fd	s	Akkerhoornbloem
<i>Cerastium glomeratum</i>	o	f	Kluwenhoornbloem
<i>Cirsium arvense</i>	o	r	Akkerdistel
<i>Cirsium vulgare</i>	o	o	Speerdistel
<i>Cynodon dactylon</i>	oa	od	Handjesgras
<i>Dactylis glomerata s. glomerata</i>	f	f	Gewone kroppaar
<i>Draba verna</i>	o	f	Vroegeling
<i>Erodium cicutarium</i>	fa	r	Reigersbek
<i>Eryngium campestre</i>	r	r	Kruisdistel
<i>Festuca rubra</i>	la	lf	Rood zwenkgras
<i>Ficaria verna</i>	o	o	Gewoon speenkruid
<i>Galium verum</i>	fa	s	Geel walstro
<i>Geranium molle</i>	o	o	Zachte ooievaarsbek
<i>Glechoma hederacea</i>	r	o	Hondsdrif
<i>Holcus lanatus</i>	lf	fa	Gestreepte witbol
<i>Jacobaea vulgaris s. vulgaris</i>	fa	fa	Jakobskruiskruid
<i>Leontodon saxatilis</i>	o	of	Kleine leeuwentand
<i>Leucanthemum vulgare</i>	f	oc	Gewone margriet
<i>Plantago lanceolata</i>	fa	ad	Smalle weegbree
<i>Poa trivialis</i>	fa	f	Ruw beemdgras
<i>Potentilla reptans</i>	o	o	Vijfvingerkruid
<i>Pseudoscleropodium purum</i>	lf	r	Groot laddermos
<i>Ranunculus acris</i>	f	o	Scherpe boterbloem
<i>Ranunculus bulbosus</i>	f	of	Knolboterbloem
<i>Rumex thyrsiflorus</i>	fd	fa	Geoorde zuring
<i>Salvia pratensis</i>	ld	o	Veldsalie
<i>Stellaria media</i>	lf	o	Vogelmuur
<i>Taraxacum species</i>	f	a	Paardenbloem
<i>Trifolium dubium</i>	f	f	Kleine klaver
<i>Trisetum flavescens</i>	f	fa	Goudhaver
<i>Urtica dioica</i>	lf	s	Grote brandnetel
<i>Valerianella locusta</i>	of	fa	Gewone veldsla
<i>Veronica arvensis</i>	lf	f	Veldereprijs
<i>Veronica chamaedrys</i>	r	r	Gewone ereprijs

Luistenbuul
**oude
deel** **nieuwe
deel** **Rode Lijstsoort**

Alleen op voormalige maïsakker			
<i>Agrimonia eupatoria</i>		r	Gewone agrimonie op enkele plekken vlak langs de Lek
<i>Allium oleraceum</i>		s	Moeslook 1 plant op kampeerplek voormalige eigenaar, verdwenen uit oude deel
<i>Alopecurus pratensis</i>		o	Grote vossenstaart
<i>Anacamptis pyramidalis</i>		s	Hondskruid
<i>Anisantha sterilis</i>		f	IJle dravik
<i>Anthriscus sylvestris</i>		s	Fluitenkruid
<i>Campanula rotundifolia</i>		s	Grasklokje waarneming 2025
<i>Carex spicata</i>		r	Gewone bermzegge
<i>Chaerophyllum temulum</i>		r	Dolle kervel
<i>Crepis biennis</i>		r	Groot streepzaad
<i>Cruciata laevipes</i>		o	Kruisbladwalstro langs de Lekoever
<i>Cynosurus cristatus</i>		r	Kamgras
<i>Euphorbia esula</i>		r	Heksenmelk
<i>Galium mollugo s. erectum</i>		r	Glad walstro
<i>Geranium pusillum</i>		r	Kleine ooievaarsbek
<i>Lamium album</i>		s	Witte dovenetel
<i>Lamium purpureum</i>		r	Paarse dovenetel
<i>Lathyrus pratensis</i>		r	Veldlathyrus
<i>Oenothera species</i>		s	Teunisbloem (G)
<i>Ornithogalum umbellatum</i>		lf	Gewone vogelmelk
<i>Poa annua</i>		r	Straatgras
<i>Poa pratensis s. pratensis</i>		r	Veldbeemdgras
<i>Rhinanthus angustifolius</i>		r	Grote ratelaar
<i>Sonchus asper</i>		s	Gekroesde melkdistel
<i>Symphytum officinale</i>		r	Gewone smeewortel
<i>Syntrichia ruralis v. arenicola</i>		r	Groot duinstertetje
<i>Thalictrum flavum</i>		lf	Poelruit
<i>Tragopogon pratensis s. pratensis</i>		r	Gele morgenster
<i>Trifolium campestre</i>		o	Liggende klaver
<i>Vicia sativa</i>		s	Smalle / Vergeten wikke
<i>Vulpia myuros</i>		ld	Gewoon langbaardgras

In 2024 niet meer gevonden			
<i>Allium schoenoprasum</i>	0		Bieslook laatste waarneming 2000
<i>Anacamptis morio</i>	0		Harlekijn laatste waarneming 1950
<i>Carex caryophyllea</i>	0		Voorjaarszegge laatste waarneming 1954
<i>Carex colchica</i>	0		Rivierduinzegge laatste waarneming 2020, staat wel op duintje O van Luistenbuul bij 'kasteel Achthoven' (geen ZHL)
<i>Hippocrepis comosa</i>	0		Paardenhoefklaver laatste waarneming 1987
<i>Linum catharticum</i>	0		Geelhartje laatste waarneming 1957
<i>Sedum sexangulare</i>	0		Zacht vetkruid verdwenen na 2017, nog wel op duintje bij 'kasteel Achthoven' (geen ZHL)
<i>Thalictrum minus</i>	0		Kleine ruit verdwenen na 2017
<i>Thuidium abietinum</i>	0		Sparrenmos laatste waarneming 1991
<i>Trifolium medium</i>	0		Bochtige klaver laatste waarneming 2011
<i>Viola hirta</i>	0		Ruig viooltje laatste waarneming 1957; nog wel op zomerkade bij oostelijke inlaat-sluisje (geen ZHL)

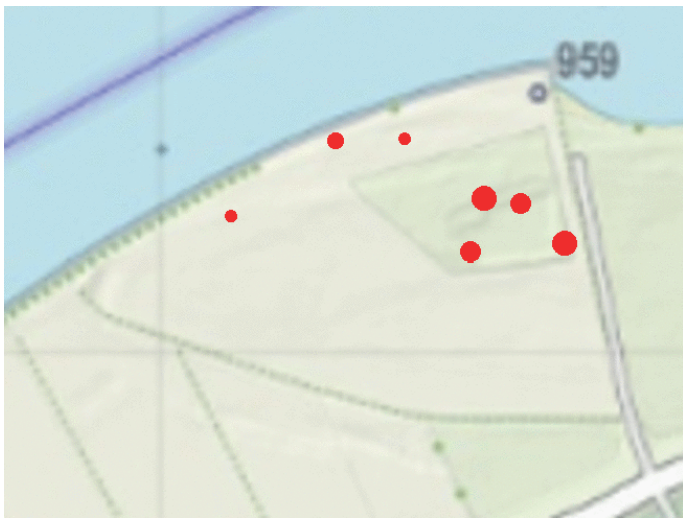
Bijlage 1. Verspreidingskaartjes indicatieve soorten.

Akkerhoornbloem

Bevertjes

Geel walstro

Gele morgenster

Geoorde zuring

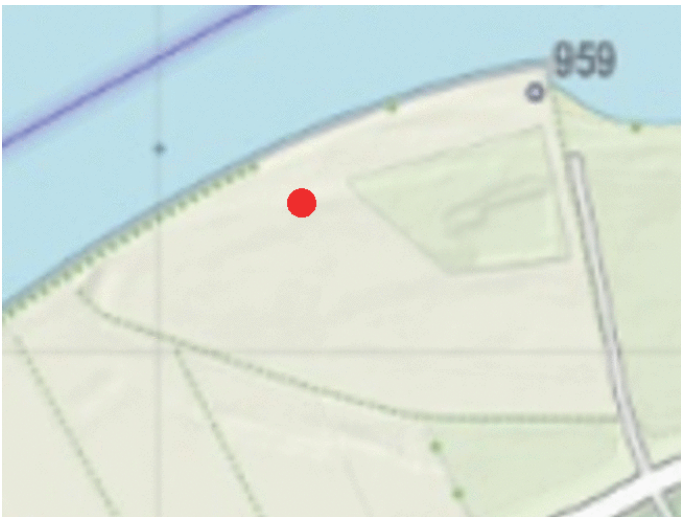
Gewone agrimonie

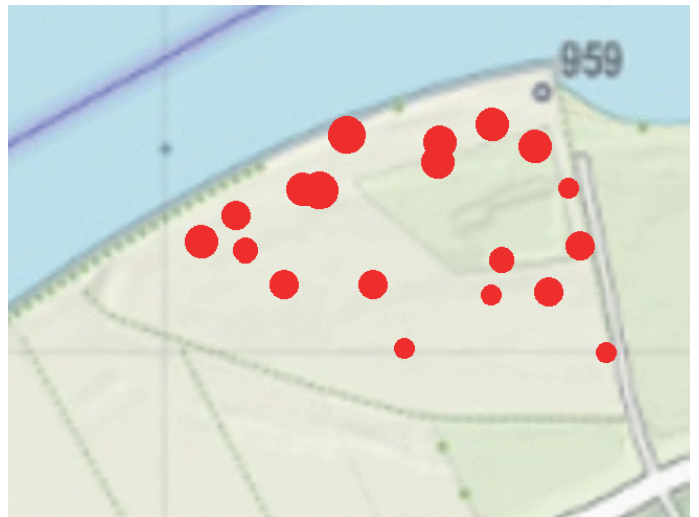
Gewone bermzegge

Gewone margriet

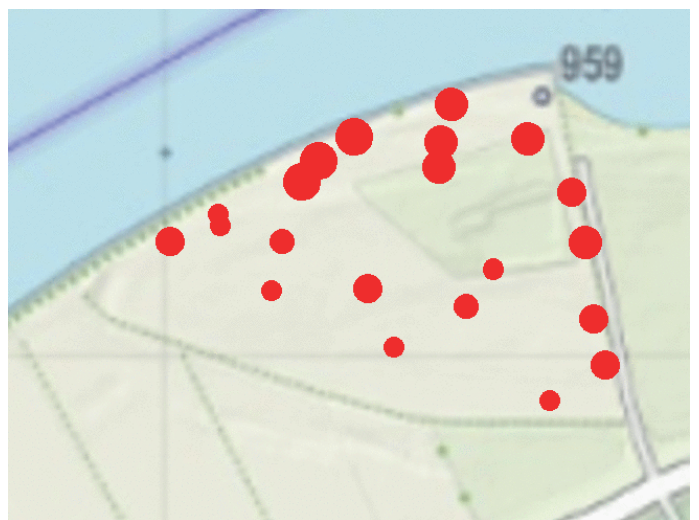
Gewoon langbaardgras

Gewoon reukgras

Glad walstro

Goudhaver

Groot streepzaad

Grote ratelaar

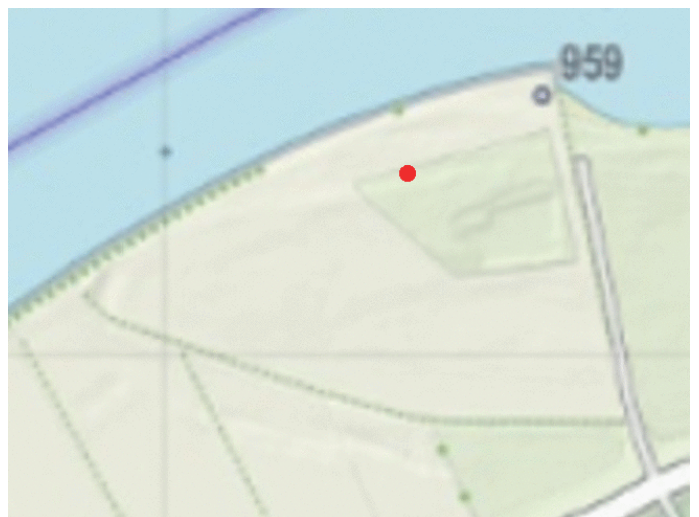
Grote tijm

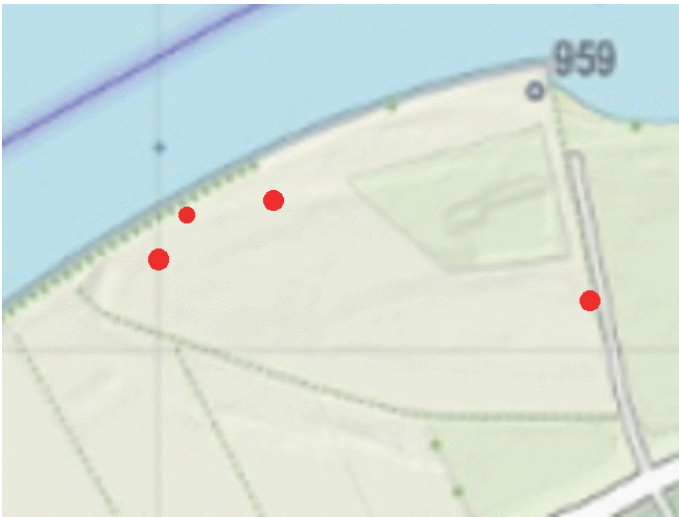
Handjesgras

Heksenmelk

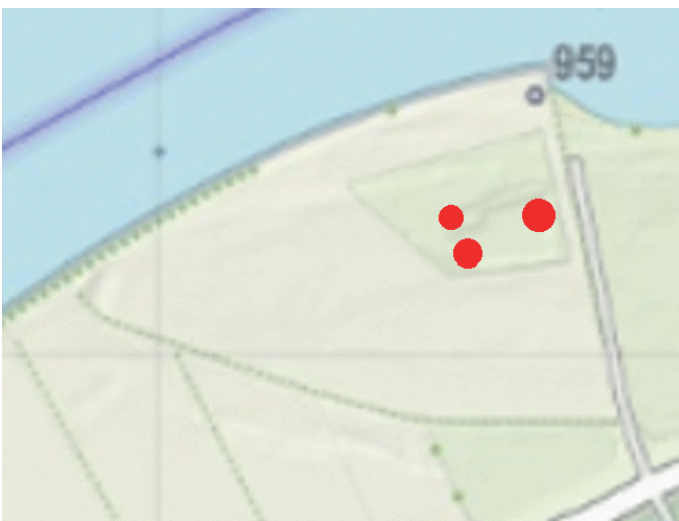
Hondskruid

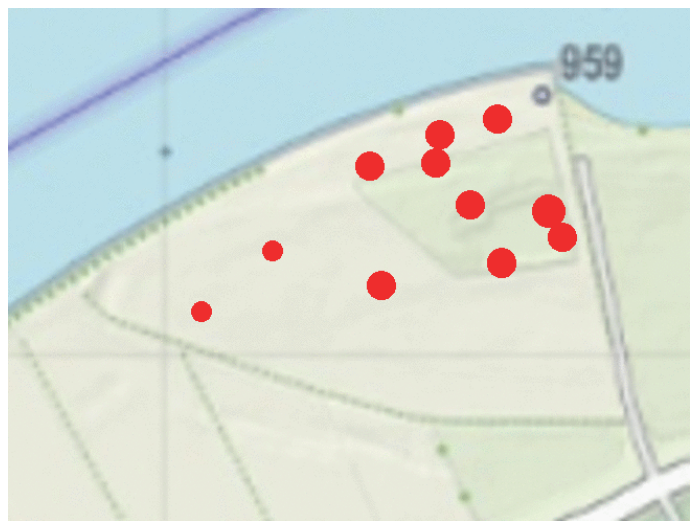
Kamgras

Kleine leeuwentand

Kleine pimpernel

Knolboterbloem

Knoopkruid

Kruisbladwalstro

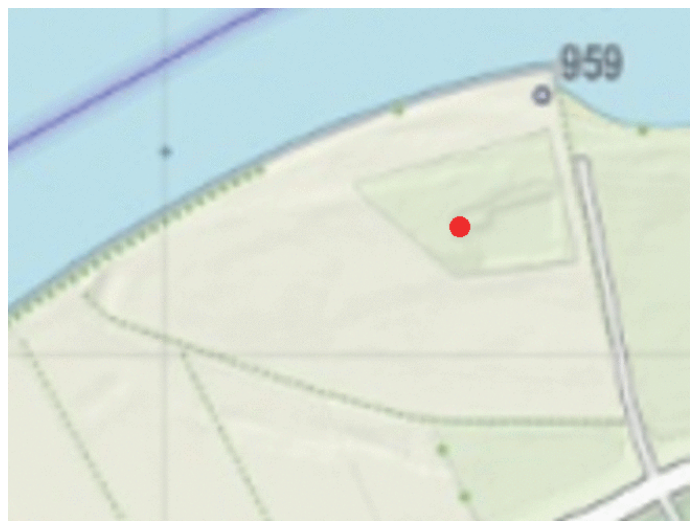
Kruisdistel

Liggende klaver

Moeslook

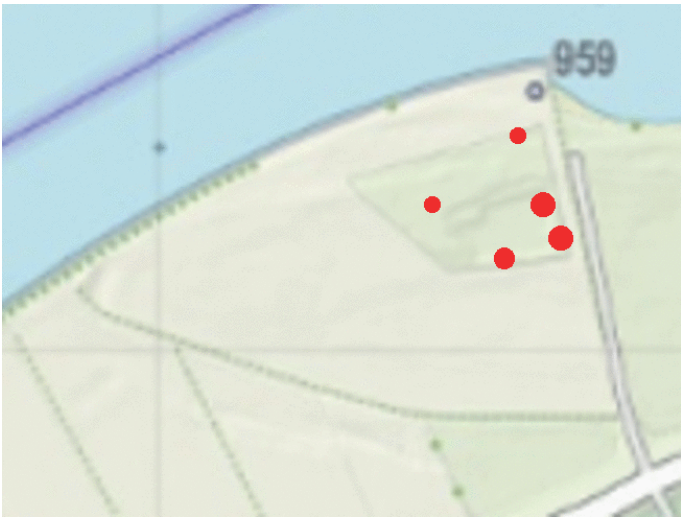
Muurpeper

Poelruit

Rode bremraap

Sikkelklaver

Smal fakkelgras

Veldsalie

Wilde bertram

Zachte haver